

Chefsjustitieombudsmannen
Claes Eklundh

En rådman vägrade att hålla häktningsförhandling med hänvisning till att åklagaren inte hade tillhandahållit rätten något skriftligt utredningsmaterial

---

I ett beslut den 14 december 1999 anförde chefsJO Eklundh bl.a. följande.

Bakgrund

Med anledning av vad som anförts i en artikel i Norrköpings Tidningar den 21 maj 1999 om handläggningen vid en häktningsförhandling den 20 maj 1999 vid Norrköpings tingsrätt beslutade jag att ta upp förhållandena till utredning.

Utredningsåtgärder

Inledande åtgärder

Handlingar i Norrköpings tingsrätts mål B – – – granskades. Av handlingarna framgick i korthet följande.

Den 20 maj 1999 gjorde åklagaren en muntlig häktningsframställning beträffande AA. Målet sattes ut till häktningsförhandling samma dag kl. 13.00. När målet ropades på uppgav kammaråklagaren BB på fråga från ordföranden, rådmannen CC, att någon häktningspromemoria eller annan skriftlig utredning inte fanns tillgänglig. Tingsrätten beslutade därefter att flytta fram häktningsförhandlingen till samma dag kl. 15.00 ”för att ge åklagaren tillfälle att sammanställa en häktningspromemoria eller andra handlingar”. Till förhandlingen kl. 15.00 inställde sig även chefsåklagaren DD, Åklagarkammaren i Norrköping. DD anmälde jäv mot CC och hänförde sig beträffande grunderna för jävsanmälan till innehållet i en tidigare till tingsrätten faxad inlaga. I denna inlaga gjordes gällande bl.a. att BB hade förklarat för CC att någon häktningspromemoria inte hade kunnat upprättas med hänsyn till arbetssituationen och att hon av denna anledning hade tagit med sig en förhørsledare till förhandlingen, att CC inte accepterade detta utan krävde en skriftlig häktningspromemoria samt att CC i samband med att han beslutade att skjuta upp förhandlingen hade uttalat att det fanns risk att tingsrätten på grund av bristande underlag inte skulle häkta AA om det då inte fanns några handlingar tillgängliga. Vidare anfördes i inlagan att det saknades lagstöd för att kräva en häktningspromemoria. Lagmannen EE övertog ordförandeskapet vid förhandlingen, varefter denna genomfördes och beslut i häktningsfrågan

meddelades. EE övergick sedan till prövning av jävsfrågan och parterna yttrade sig i saken. Beslut i den delen meddelades den 21 maj 1999 kl. 15.00.

Vad som hade kommit fram i ärendet föranledde mig att den 3 juni 1999 inleda förundersökning rörande tjänstefel.

Förundersökningen

Ytterligare handlingar ur tingsrättens akt i mål B – – – granskades.

Förhör hölls med advokaten FF (AA:s offentlige försvarare), kammaråklagaren BB och domstolssekreteraren GG.

Med anledning av vad som kommit fram under förhören beslutade jag den 16 september 1999 att rådmannen CC skulle delges misstanke om tjänstefel enligt följande gärningsbeskrivning.

Rådmannen CC avbröt den 20 maj 1999 i Norrköping en kl. 13.00 påbörjad häktningsförhandling i Norrköpings tingsrätts mål B – – – under hänvisning till att varken en häktningspromemoria eller annat skriftligt utredningsmaterial fanns tillgängligt vid förhandlingen. För att ge åklagaren tillfälle att sammanställa en häktningspromemoria eller andra handlingar beslutade CC, utan föregående samråd med parterna, att skjuta upp förhandlingen till kl. 15.00 samma dag. I anslutning till att beskedet om en ny tid för förhandling lämnades gav CC uttryck för uppfattningen att om det då inte fanns några handlingar tillgängliga förelåg det risk för att tingsrätten, på grund av bristande underlag, inte skulle häkta den misstänkte.

Någon laglig skyldighet för åklagaren att förebringa en häktningspromemoria eller annat skriftligt utredningsmaterial vid en häktningsförhandling förelåg inte. CC har därför genom sitt handlande uppsåtligen eller av oaktsamhet vid myndighetsutövning åsidosatt vad som gällde för hans uppgift som ordförande vid häktningsförhandlingen.

Vid förhöret vitsordade CC i huvudsak de faktiska omständigheterna så som de återgetts i gärningsbeskrivningen men invände att förhandlingen kl. 13.00 enligt hans uppfattning inte hade påbörjats. Han bestred ansvar för brott och uppgav som grund för bestridandet att han anser att rätten enligt stadgad praxis har rätt att kräva in de handlingar som finns i ärendet, även om detta inte är klart uttryckt i lagtext.

Utredningens resultat föranledde mig att den 15 oktober 1999 lägga ned förundersökningen, eftersom det inte längre kunde antas att CC hade gjort sig skyldig till tjänstefel vid sin befattning med målet.

Utredningens resultat

Av utredningen framgår i huvudsak följande.

Sedan målet hade ropats på kl. 13.00 konstaterade CC vilka som hade inställt sig till förhandlingen. Han frågade vidare BB om hon hade någon häktningspromemoria eller andra handlingar att lämna till rätten. Hon förklarade då att det inte hade funnits tid att färdigställa några handlingar och att hon därför hade tagit med sig utredningsmannen, som vid behov skulle kunna bistå henne med upplysningar vid förhandlingen. CC förklarade att rätten ville ha en häktningspromemoria samt att förhandlingen kunde skjutas upp till kl. 15.00 för att ge åklagaren tid att sammanställa en sådan. BB invände att det inte fanns tid att

färdigställa några handlingar samt hänvisade till att det sedan slutet av 1980- talet inte föreligger någon laglig skyldighet för åklagaren att ge in en häktningpromemoria till rätten.

CC har uppgett att han naturligtvis känner till att bestämmelsen om ingivande av en häktningpromemoria har upphävts. Han fann det emellertid uteslutet att det inte skulle finnas några handlingar, såsom polisanmälan och protokoll över anhållningsförhör med AA, eftersom AA vid tidpunkten för häktningsförhandlingen hade varit anhållen några dagar. Åklagaren borde ha kunnat kopiera dessa handlingar. I den mån några handlingar inte hade upprättats under anhållningstiden vore detta ett så anmärkningsvärt förhållande att försiktighet vid prövningen av häktningsyrkandet var påkallad. Enligt CC:s mening är det ett mycket starkt rättssäkerhetsintresse att handlingar finns tillgängliga, så att det inte uppkommer några missförstånd eller missuppfattningar vid prövningen av häktningsfrågan.

FF och BB har berättat att CC, efter det att åklagaren hänvisat till lagändringen, uttalade något av innebörd att ”tingsrätten inte är någon skrivbyrå eller skrivcentral till åklagarna”. CC har förklarat att han inte kan utesluta att han sagt så.

FF, BB och GG har omvittnat att stämningen i rättssalen blev irriterad, dock utan att någon höjde rösten. CC har uppgett att det var fråga om en kort diskussion med bara klara konstateranden. Enligt hans uppfattning var stämningen inte irriterad.

BB har vidare berättat att hon för CC uppgav att hon skulle ta fram det begärda materialet om chefsåklagaren beordrade henne att göra detta. Enligt CC är det möjligt att detta bidrog till hans beslut att skjuta upp förhandlingen, eftersom han skulle börja en annan förhandling en halvtimme senare och det i detta skede inte fanns tid att ta kontakt med chefsåklagaren per telefon. Detta var emellertid inte någonting som han delgav parterna.

CC beslutade härefter att skjuta upp förhandlingen till kl. 15.00 samma dag. Enligt FF och BB:s uppfattning ägde inte något samråd rum dessförinnan. CC har i denna del uppgett att han fick den uppfattningen att försvararen nickade bifall eller i varje fall inte hade någon invändning, medan åklagaren däremot uppgav att utredningsmannen kanske skulle få svårt att medverka då. CC:s påstående vad gäller försvararens handlande vinner stöd av vad GG har uppgett.

CC har uppgett att han, efter att ha avkunnat sitt beslut att skjuta upp förhandlingen, sade att det var tveksamt om häktningsframställningen kunde bifallas om det då inte fanns några handlingar. Möjligen lade han till ”av formella skäl eller liknade”. FF och BB har beskrivit uttalandet något annorlunda såtillvida att CC enligt deras mening skulle ha sagt att om det då inte fanns några handlingar så fanns det risk för att AA kunde komma att försättas på fri fot eller inte bli häktad på grund av bristande underlag.

BB uppfattade CC:s uttalande som en stark varning att det fanns risk för att AA skulle frigges om hon inte skaffade fram handlingar till den senare förhandlingen. Hon såg därför till att ha med sig handlingar, eftersom hon inte vågade riskera att

CC ”fortfarande skulle vara så känslöpåverkad till den mån att han lät det här få inflytande på honom”.

I övrigt har framkommit att det vid tingsrätten är ytterst ovanligt att det saknas häktningspromemoria och att detta gäller även i de s.k. jourhäktningsfallen, samt att ingen av dem som hörts i ärendet har varit med om att en förhandling har skjutits upp eller ställts in på grund av att det inte funnits någon häktningspromemoria. CC har uppgett att han aldrig tidigare hade varit med om att åklagaren inte hade gett in skriftligt material inför en häktningsförhandling. Han har tillagt att domstolssekreterarna är irriterade över att åklagarna allt oftare ringer och gör muntliga häktningsframställningar, vilka medför merarbete för dem, samt att det inom tingsrätten har uttalats att tingsrätten inte skall vara en skrivbyrå åt åklagarna.

Bedömning

Det kan inledningsvis konstateras att de redogörelser som har lämnats under förhören i allt väsentligt är samstämmiga och att divergerande uppgifter har lämnats endast rörande detaljer som är utan betydelse för den nu aktuella bedömningen.

Med anledning av innehållet i den misstanke om tjänstefel som har delgetts CC har han invänt att han aldrig påbörjade den förhandling som var utsatt till kl. 13.00.

Bestämmelser om häktningsförhandlingar finns i 24 kap. rättegångsbalken (RB). I 13 § föreskrivs att rätten, när en häktningsframställning har gjorts, utan dröjsmål skall hålla förhandling i häktningsfrågan. Föreskrifter om förhandlingens gång och om meddelande av beslut i häktningsfrågan finns i 14–16 §§. Inget av dessa lagrum ger emellertid besked om när en häktningsförhandling skall anses påbörjad. När det gäller handläggningen vid huvudförhandling i brottmål anges i 46 kap. 1–3 §§ RB bl.a. vilka åtgärder som skall vidtas i syfte att utröna om hinder mot huvudförhandling föreligger samt under vilka omständigheter en huvudförhandling skall ställas in. Av 46 kap. 6 § RB framgår sedan att handläggningen inleds med att åklagaren framställer sitt yrkande. Det är naturligt att anlägga motsvarande betraktelsesätt beträffande frågan när en häktningsförhandling skall anses påbörjad. Eftersom åklagaren aldrig fick tillfälle att framställa häktningsyrkandet, godtar jag därför CC:s invändning att han inte hade påbörjat häktningsförhandlingen när frågan om häktningspromemorian fördes på tal.

Det kan således konstateras att det genom utredningen är klarlagt att CC sköt upp den till kl. 13.00 utsatta häktningsförhandlingen till kl. 15.00 samt att han i övrigt handlat på det sätt som påstås i den gärningsbeskrivning som delgetts honom.

Utredningen visar att anledningen till att CC sköt upp häktningsförhandlingen var att det inte fanns någon häktningspromemoria eller annat skriftligt utredningsmaterial tillgängligt för rätten. Sedan den 12 april 1988 föreligger emellertid inte någon i lag fastlagd skyldighet för åklagaren att i samband med häktningsframställningen överlämna en häktningspromemoria till rätten. Anledningen till sloandet av detta krav var de snäva tidsfrister som föreslogs gälla i fråga om prövningen av häktningsfrågan. Föredragande departementschefen fram-

höll emellertid (prop. 1986/87:112 s. 76) att handläggningen givetvis skulle underlättas, om åklagaren hade möjlighet att före förhandlingen sammanställa material som kunde ha betydelse för häktningsfrågans bedömning. Departementschefen påpekade vidare att många gånger åtminstone en anmälan om brottet och ett protokoll över anhållningsförhöret hade upprättats före häktningsförhandlingen (jfr Fitger, Rättegångsbalken I, del 2, s. 24:41).

Någon i lag fastlagd skyldighet för åklagaren att inge en häktningspromemoria eller annat skriftligt material till rätten förelåg således inte vid det aktuella tillfället. CC har emellertid hävdade att gällande rätt medger att rätten kräver att åklagaren lämnar in handlingar oavsett om detta står i lag eller inte. Han har vidare framhållit att det är angeläget att det inte uppkommer några missförstånd eller missuppfattningar vid prövningen av en häktningsfråga och att det därför är ett mycket stort rättssäkerhetsintresse att handlingar finns tillgängliga vid en sådan förhandling. Som framgår av den nyss lämnade redogörelsen för skälen till sloandet av kravet att åklagaren skall ge in en häktningspromemoria, kan det emellertid inte råda något tvivel om att lagstiftarens avsikt har varit att få till stånd en förändring av rättsläget i det aktuella hänseendet. Det finns inte heller några rättsfall eller uttalanden i doktrinen som ger stöd för uppfattningen att en skyldighet för åklagaren att på begäran av rätten ge in skriftligt material vid en häktningsförhandling skulle kunna härledas ur allmänna rättsgrundsatser eller något slag av processrättslig sedvanerätt.

Sedan CC hade konstaterat att åklagaren inte avsåg att ge in någon häktningspromemoria eller annat skriftligt utredningsmaterial, borde han därför ha påbörjat förhandlingen och låtit parterna framställa sina yrkanden och utveckla sina ståndpunkter i häktningsfrågan. Det hade sedan ankommit på CC att fatta beslut i häktningsfrågan på grundval av vad som hade förekommit under förhandlingen. Jag vill i sammanhanget erinra om att det allmänt åligger den som är ordförande vid en förhandling inför rätten att genom frågor eller erinringar försöka klara ut de oklarheter som kan finnas i parternas framställningar.

Det kan mot den nu angivna bakgrunden konstateras att CC, genom att skjuta på förhandlingen på det sätt som skedde, vid myndighetsutövning har åsidosatt vad som gäller för uppgiften.

Det finns inte anledning att betvivla att CC vid det aktuella tillfället faktiskt hade den här återgivna uppfattningen om innebörden av gällande rätt. Jag har därför inte grund för att hävda att han uppsåtligt har handlat felaktigt. Det kan däremot konstateras att han har bedömt rättsläget på ett oriktigt sätt.

CC har tjänstgjort som rådman under 14 år och han har enligt egen uppgift aldrig varit med om att en åklagare inte har gett in skriftligt material till en häktningsförhandling. Han har beskrivit den nu aktuella situationen som överrumplande. Med hänsyn bl.a. till dessa omständigheter anser jag mig inte heller kunna göra gällande att CC:s oriktiga handlande har haft sin grund i straffbar oaktsamhet från hans sida.

Jag har av nu angivna skäl lagt ned förundersökningen mot CC. Det förhållandet att dennes handlande inte omfattas av straffbestämmelsen om tjänstefel innebär emellertid inte att det är godtagbart. Som redan har nämnts saknar hans uppfattning om innehållet i gällande rätt stöd i tillgängliga rättskällor. Det finns vidare anledning att se allvarligt på hans uttalande i anslutning till den inställda förhandlingen, att det var tveksamt om häktningsframställningen kunde bifallas om det inte förelåg några handlingar vid förhandlingen kl. 15.00. Detta uttalande ger ett intryck av att CC inte var främmande för att ta ovidkommande hänsyn vid prövningen av häktningsfrågan i syfte att få sin vilja fram vad gällde det skriftliga materialet, och det har därmed försatt åklagaren i en utpressningsliknande situation.

Genom att på det sätt som skedde påfordra att åklagaren skulle ge in handlingar till rätten har CC därför – även om man utgår från hans egen uppfattning om innebörden av gällande rätt – åsidosatt det allmänna objektivitetskrav som gäller för en domare. Det finns således anledning att rikta allvarlig kritik mot honom med anledning av hans handläggning av häktningsfrågan.